

הגבעונים

מִים ראשונים: מטיבי לכת יכולים לעצור כאן ולנסות כוחם בתשובה מה לגבעונים ולפרשתנו. בינתיים רק נעיר לכותרת הדף, שלמרות שברוב השנים שאינן מעוברות, קוראים את פרשות נצבים-וילך מחוברות, אנו כותבים עפ"י סדר הפרשות שבחומשים, בו נצבים היא פרשה לעצמה ו-וילך היא פרשה לעצמה. כשהן מחוברות, שתיהן חותמות את השנה וכשהן נפרדות, זו נצבת וחותמת את השנה וזו מתהלכת עם השנה החדשה. הנושא שלנו הוא בפרשת נצבים.

אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם כְּלַכֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם ... וְגֵרָךְ אֲשֶׁר בְּקֶרֶב מַחְנֶיךָ מֵחֹטֵב עֲצִיךָ עַד שְׂאֵב מִימֶיךָ: (דברים כט ט-י)¹

רש"י על הפסוק – כבר בימי משה

מחוטב עציך - מלמד שבאו כנענים להתגייר בימי משה, כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע. וזהו האמור בגבעונים: "ויעשו גם המה בערמה" (יהושע ט ד), ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים.²

פירוש רמב"ן על הפסוק – לא רימו ולא התגירו

ורבותינו אמרו (יבמות עט א) שבאו קצת כנענים בימי משה כדרך שבאו בימי יהושע ונתנם חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמשכן ה'. ואין הכונה לומר שרימו אותו, אבל באו אליו להשלים עמו, כי כן המשפט כאשר ביארנו (לעיל כ י יא). וכך מצאתי במדרש תנחומא (נצבים ב), ללמדך שבאו אצל משה ולא קבלם. כלומר שלא יכלו לרמותו לכרות להם ברית, אבל עשאו מיד חוטבי עצים ושואבי מים.³

וַיִּשְׁבִּי גִבְעוֹן שְׂמֵעוֹ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹשֻׁעַ לִירִיחוֹ וְלָעִי: וַיַּעֲשׂוּ גַם הֵמָּה בְּעֶרְמָה ... וַיִּלְכּוּ אֶל יְהוֹשֻׁעַ ... וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו וְאֵל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מֵאַרְץ רְחוֹקָה בָּאוּ וְעַתָּה כְּרַתוּ לָנוּ בְרִית ... וַיַּעַשׂ לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ שְׁלוֹם וַיְכַרְתֶּם לָהֶם בְּרִית לְחַיֵּיתָם וַיִּשְׁבְּעוּ לָהֶם נְשִׂאֵי הָעֵדָה ... וַיִּקְרָא לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם לֵאמֹר לְמָה רָמִיתֶם אֹתָנוּ לֵאמֹר רְחוֹקִים אֲנַחְנוּ מִכֶּם מֵאֵד וְאַתֶּם בְּקֶרְבָּנוּ יֹשְׁבִים: וְעַתָּה אֲרוּרִים אַתֶּם וְלֹא יִכְרַת מִכֶּם עֶבֶד וְחֹטְבֵי עֲצִים וְשֹׂאֲבֵי מִים לְבֵית אֱלֹהֵי: (יהושע פרק ט)⁴

ויקרא רבה יז ו פרשת מצורע -

וכי מי בא ואמר לכנענים שישראל נכנסין לארץ? אמר רבי ישמעאל ב"ר נחמן: ג' פְּרוּזֵי דְגִמְאוֹת⁵ שלח יהושע אצלם: הרוצה לפנות פְּנֵהָ, להשלים ישלים, לעשות מלחמה יעשה. גרגשי עמד (ופנה) מאליו, לפיכך נתנה לו ארץ

¹ כולם נצבים כאן, כולם עוברים בברית, כולם נהיים כאן לעם. כולם באים כאן, בזכות ברית שבועת האבות. ככתוב בפסוקים יא ואלו. ראו דברינו [הסכת ושמע ישראל](#) בפרשת כי תבוא. ראו גם [אתם נצבים היום כולכם](#) בפרשה זו. אבל ניחא גרים, מי הם חוטבי העצים ושואבי המים אשר ניצבים כאן "לפני ה' אלהיכם"?

² פרשני רש"י מציינים את מדרש תנחומא בפרשתנו, סימן ב, כמקור לרעיון שכבר בימי משה באו הגבעונים להתגייר והסיפור בספר יהושע הוא סיפור המשך. אלא שבלשון מדרש תנחומא שלפנינו (גם הרגיל וגם בובר) הנוסח הוא: "מחוטב עציך - אמר רבי יצחק בן טבלי: מלמד שבאו הגבעונים אצל יהושע בן נון וקבלו, שנאמר (יהושע ט) ויעשו גם המה בערמה וגו'. מהו גם המה? ללמדך שבאו אצל משה ולא קבלו". משמע שמשה לא קבל אותם כגרים. ואולי היה לפני רש"י נוסח אחר (ראו נוסח פתרון תורה פרשת נצבים עמוד 287: "אמר ר' יצחק בן טבלי: מלמד שבאו גבעונים אצל משה וקבלו"). וצריך עיון. עכ"פ, מפירוש רש"י זה לקחנו את הרעיון לדרוש בנושא הגבעונים בפרשה זו ולהתחקות במעט אחריהם לאורך המקרא ודרשות חז"ל.

³ הקטע בגמרא יבמות שרמב"ן מזכיר הוא: "ונתינים דוד גזר עליהם? משה גזר עליהם, דכתיב: מחוטב עציך עד שואב מימך". לפי רמב"ן משה קבל אותם אבל כחוטבי עצים ושואבי מים ולא כגרים. ראו גם פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) דברים פרשת נצבים נ ע"א: "מחוטב עציך עד שואב מימך. אלו הגבעונים כענין שנאמר: ויתנם יהושע ביום ההוא חוטבי עצים ושואבי מים לעדה ולמזבח". אבל עדיין: "אתם נצבים היום כולכם" - הגבעונים עומדים בברית יחד עם כל עם ישראל! ראו גם ספרי במדבר קלו: "וצו את יהושע וחזקו ואמצוהו על דברי תלמוד. ר' יהודה אומר: צוהו על הגבעונים". האם ציווה אותו לשמור על אלה שהוא (משה) קיבל ולא להרחיקם, או שציווה אותו לקבל את אלה שבסופו של דבר באו אליו בעורמה? כך או כך, המפרשים של ספרי מקשרים אותו חזרה לתנחומא ולרש"י בהם פתחנו. העיקר הוא שמה שעשה יהושע שקיבל את הגבעונים, שורשיו במשה רבו ויש הקבלה בין הגבעונים ביהושע ובין חוטבי העצים ושואבי המים של משה בברית ערבות מואב.

⁴ המפגש השני (הראשון עפ"י המקרא) הוא הסיפור על הערמת הגבעונים על יהושע, כמסופר ביהושע פרק ט. ראו שם הביקורת על יהושע ובני ישראל שלא שאלו את פי ה' (באורים ותומים) ולפיכך הצליחו הגבעונים להערים עליהם. משנודעה התרמית, בקשו בני ישראל לעלות על ארבע עריהם: גבעון, הכפירה, בארות וקרית יערים, אך יהושע והזקנים מונעים מהם בטענה: "אֲנַחְנוּ נִשְׁבְּעֵנוּ לָהֶם בְּה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה לֹא נוּכַל לְנַגֵּעַ בָּהֶם". האם אלה הגבעונים שמה מצוה עליהם את יהושע? האם הגבעונים שקיבל (או לא קיבל) משה יצרו קשר עם אחיהם והדריכו אותם כיצד להערים על בני ישראל? איך נשווה את הברית שיהושע כורת איתם לברית של פרשתנו, בה עפ"י המפרשים והמדרשים בהם פתחנו, הגבעונים נוטלים חלק?

⁵ פְּרוּזֵי דְגִמְאוֹת ביוונית צו או כתב פקודה.

יפה כארצו ... זו אפריקי. גבעונים השלימו, שנאמר: "וכי השלימו יושבי גבעון את ישראל" (יהושע י א). שלושים ואחד מלכים עשו מלחמה ונפלו.⁶

מסכת גיטין דף מו עמוד א – למה לא חזרו בני ישראל משבועה שניתנה ברמיה

רבי יהודה אומר: כל נדר שידעו בו רבים - לא יחזיר, ושלא ידעו בו רבים - יחזיר. אמר רבי יהושע בן לוי: מאי טעמא דר' יהודה? דכתיב: "ולא הכוס בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה" (יהושע ט יח). ורבנן? התם מי חלה שבועה עילויהו כלל? כיון דאמרו להו מארץ רחוקה באנו ולא באו, לא חיילה שבועה עילויהו כלל. והאי דלא קטלינהו: משום קדושת השם.⁷

ספרי במדבר פסקא עח פרשת בהעלותך – קרבו את עצמם וקרבת המקום

... וכן אתה מוצא בגבעונים, מהו אומר? "ויוקם ואנשי כוזיבא" (דברי הימים א ד כב). ויוקם - שקיים להם יהושע ברית. כוזיבא - שכיובו ליהושע ואמרו מארץ רחוקה מאד באו עבדיך, ולא באו אלא מארץ ישראל. והרי הדברים קל וחומר: ומה אלו שהיו מעם שחייב כלליה, על שקירבו עצמם קירבת המקום, ישראל שעושים את התורה על אחת כמה וכמה.⁸

ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחרי שנה ויבקש דוד את פני ה' ס ויאמר ה' אל שאול ואל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים: (שמואל ב פרק כא).⁹

ירושלמי מסכת קידושין פרק ד הלכה א – סיפור דוד והגבעונים בירושלמי¹⁰

תני רבי אימי בשם רבי יהושע בן לוי: ... תליין יהושע בדופן. אמר: אני לא מקרבן ולא מרחקן אלא במי שהוא עתיד לבנות את בית הבחירה ואת שדעתו ליקרב יקרב לרחק רחוק. בא דוד וריחקן, שנאמר: "והגבעונים לא מבני ישראל המה" [שמואל ב כא ב]. ולמה ריחקן? על שם "ויהי רעב בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה". אמר

⁶ המדרש שם (בקטע שלא הבאנו) דן בכנענים שהטמינו את ממונם כששמעו שבני ישראל מתקרבים לארץ (ראו בדברינו [צרת הבית](#)). אך עיקר עניינינו כאן הוא הקריאה של יהושע לעמי הארץ לבחור בין השלמה למלחמה (או התפנות מרצון) – קריאה שהיא לכאורה בניגוד למצוות מחיית שבעת העמים. ראו עניין זה בדברים רבה ה יג שמדגיש שיהושע ממשיך בכך את הקו של משה: "הקב"ה אמר לו שילחם עם סיחון ... והוא לא עשה כן, אלא: ואשלח מלאכים ... אל סיחון ... דברי שלום. אמר לו הקב"ה: ... חיין שאני מקיים גזרתך. כל מלחמה שיהיו הולכים לא יהיו פותחים אלא בשלום ... מי קיים הפרשה הזאת? יהושע בן נון ... היה פורש דאטגמא בכל מקום שהיה הולך לכבוש והיה כתוב בה: מי שמבקש להשלים - יבוא וישלים, ומי שמבקש לילך לו - ילך לו ומי שמבקש לעשות מלחמה - יבוא ויעשה מלחמה". מקור דרשה זו הוא בירושלמי שביעית פרק ו הלכה א והוא מציג את כל עניין רמאות הגבעונים באור שונה לגמרי. וכבר הרחבנו לדון במדרש זה בדברינו [וקראת לשלום](#) ולתת לאחרים להכות את הגבעונים! אע"פ כן, בדברי רש"י, רמב"ן ותנחומא לעיל ומרככים את מעשה הרמאות של הגבעונים.

⁷ השאלה המתבקשת היא, מדוע לא חזרו בהם בני ישראל מהשבועה שנשבעו לגבעונים אחר שהתברר שהיא הושגה בדרכי מרמה? הגמרא קושרת זאת לדיון ההלכתי אם נדר שנודרים על דעת רבים (בפני עשרה אנשים ויש אומרים אפילו בפני שלושה) ניתן להתירו או לאו. לפי שיטת ר' יהודה שנדר ברבים אין לו הפרה, ברור מדוע לא יכלו בני ישראל לחזור מהשבועה שנשבעו לגבעונים. אבל לשיטת חכמים, שניתן להתיר גם נדר שנעשה בפני רבים, מדוע לא חזרו בהם בני ישראל מהשבועה לאחר שהתברר שהגבעונים רימו אותם? התשובה היא: מפני חילול (קדושת) השם. זאת ועוד, ראו יהושע פרק י שעמי האזור נאספים למלחמה על גבעון, משום שהשלימו עם בני ישראל. כל מה שיהושע צריך היה לעשות זה "שב ואל תעשה" ולתת לאחרים להכות את הגבעונים! אע"פ כן, יהושע קם ונחלץ לעזרתם. והכל מכוח אותה שבועה שהושגה במרמה ומחשש לחילול השם. וכבר הרחבנו לדון על חילול השם בדברינו [חילול השם במקרא](#) בפרשת אמור, שם הראינו, בין השאר, שהקריטריון לחילול השם אינם "שלומי אמוני ישראל", אלא נקודת המבט של הגויים. המבט של העולם האלילי שאותו נצטוו לעקור ולהשמיד (שבעת העמים).

⁸ מדרש זה מפליג בשבח הגרים שבאו להסתפח לעם ישראל "וחיבו את התורה". הוא פותח [ביתרו \(חובב\)](#) וממשיך משם [לרחב](#) ורות שמבני בניהם יצאו מלכים, כהנים ונביאים ועוסקים בתורה. מיקום הגבעונים כאן הוא מפתיע. האם רק לשם קל וחומר לעם ישראל? איך נהלים את דברי המדרש "על שקירבו עצמם קרבת המקום" עם הביקורת הקשה על עורמתם והטעייתם את בני ישראל? ראו אבות דרבי נתן נוסח ב פרק מה שהגבעונים נמצאים בחברה של מי ששיקרו לשם שמים: "ד שמרדו ווידו ונחלו העולם הזה והעולם הבא ואלו הן: המילדות ורחב וגבעונים. ויש אומרים אף חושי הארכי". לעומת אלה ראו תלמוד ירושלמי להלן בסמוך: "תליין יהושע בדופן. אמר: אני לא מקרבן ולא מרחקן אלא במי שהוא עתיד לבנות את בית הבחירה". בכך אנו עוברים לאירוע הבא, אולי החשוב ביותר, השני במניין המקרא והשלישי במניין המדרש – הגבעונים בימי שאול ודוד.

⁹ כדאי לקרוא את פרק כא בשמואל ב ולחזור וללמוד פרשה כאובה זו בה דוד נעתר לדרישת הגבעונים לקחת את נקמתם משרידי בית שאול. ראו המשך הפסוקים שם: "ויקרא המלך לגבעונים ויאמר אליהם והגבעונים לא מבני ישראל המה פי אם מיתר האמרי ובני ישראל נשבעו להם ויבקש שאול להכתם בקנאתו לבני ישראל ויהודה: ויאמר דוד אל הגבעונים מה אעשה לכם ובמה אכפר ובכני את נחלת ה': ויאמרו לו הגבעונים אין לי לנו כסף וזהב עם שאול ועם ביתו ואין לנו איש להמית בישראל ויאמר מה אתם אמרים אעשה לכם: ויאמרו אל המלך האיש אשר כלנו ואשר דמה לנו נשמדנו מהתיצב בכל גבל ישראל: יתן לנו שבעה אנשים מבני הוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה' ס ויאמר המלך אני אתן". מומלץ ללמוד פרק זה עפ"י דעת מקרא ממנו שאבנו מלוא החופניים.

¹⁰ המדרש על נקמת הגבעונים בבית שאול נמצא גם בירושלמי סנהדרין וז ובבבלי יבמות עח ב – עט א וכמו כן במדרש במדבר רבה ח ד ובמדרש שמואל כח ה-ז (שהוא מן הסתם עיבוד מהקודמים). נקטנו את נוסח הירושלמי בקידושין ונעיר מנוסחים אחרים בקצרה.

דוד בעוון ד' דברים הגשמים נעצרים: בעוון עובדי ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים ופוסקין צדקה ברבים ואינן נותנין¹¹ ... בדק דוד בכל דורו ולא מצא אחד מהן. התחיל שואל באורים ותומים ... "ויאמר ה': אל שאל ואל בית הדמים" - על שאל שלא עשיתם עמו חסד. ועל בית הדמים על אשר המית את הגבעונים¹². שלח דוד וקרא להם: מה לכם ולבית שאול?¹³ אמרין ליה: על אשר המית ממנו ז' אנשים שני חוטבי עצים ושני שואבי מים וחזן וסופר ושמש.¹⁴ אמר לון מה אתון בעו כדון? אמרו ליה: יותן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום ליי בגבעת שאול בחיר יי. אמר לון: ומה הנייה לכון ואינון מתקטלין? סבו לכון כסף ודהב. והוון אמרין: אין לנו כסף עם שאול ועם ביתו ...¹⁵ באותה השעה אמר דוד: ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל: רחמנין ובויישינין וגומלי חסדים ... וכל שאין לו בושתי פנים, דבר בריא¹⁶ שלא עמדו אבותיו על הר סיני ... ואילו אין בהן אחד מהן. מיד עמד וריחקן, שנאמר: "והגבעונים לא מבני ישראל המה". אף עזרא ריחקן שנאמר: "והנתינים יושבים בעופל" [נחמיה יא כא]. אף לעתיד לבוא הקב"ה מרחקן דכתיב: "וְהֶעֱבַד הָעֵיר יַעֲבֹדוּהוּ מִכָּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל" [יחזקאל מח יט].¹⁷ ....¹⁸

"והמה הומתו בימי קציר בראשונים" כתיב "קציר שעורים". "ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה על הצור". מהו על הצור? אמר ר' הושעיה: שהיתה אומרת: הצור תמים פעלו. ר' אבא בר זימנא בשם ר' הושעיה: גדול הוא קידוש השם מחילול השם. בחילול השם כתיב: "לא תלין נבלתו על העץ" [דברים כא כג]. ובקידוש השם כתיב: "מתחילת הקציר עד ניתך מים עליהם" [שמואל ב כא ז]. מלמד שהיו תלויין משה עשר בניסן עד שבעה עשר במרחשוון¹⁹ והיו העוברים והשבים אומרים: מה חטאו אלו שנשתנית עליהן מידת הדין? והיו אומרים על שפשטו ידיהן בגרים גרורים.²⁰ אמרו: מה אם אילו שלא נתגייירו לשם שמים ראו היאך תבע הקב"ה את דמן,

¹¹ ובבבלי תענית ז ב: בשל ביטול תרומות ומעשות, לשון הרע, עזות פנים, ביטול תורה, גזל ועוד.

¹² ראו שאלת הגמרא ביבמות עח: "קא תבע אל שאול שלא נספד כהלכה, וקא תבע על אשר המית הגבעונים? אין, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב: בקשו את ה' כל עוני ארץ אשר משפטו פעלו (צפניה ב ג)? באשר משפטו - שם פעלו". הקב"ה תובע מדוד הן את כבודו של שאול שלא נספד כהלכה ולא הובא לקבורה והן את עלבונם של הגבעונים בהם פגע (ושעפ"י מסורת אחרת סרבו להסגיר את דוד לשאל).

¹³ ראו נוסח מדרש שמואל ובמדבר רבה כאן שדוד לא ממחר לפנות לגבעונים ומנסה לערער על דברי הקב"ה: "באותה שעה אמר דוד: וכי בשביל הגרים הללו עשה הקב"ה לעמו כן? א"ל הקב"ה: אם תרחיק את הרחוקים סופך לרחק את הקרובים. צא ולמד מיהושע רבך שבשעה שאמרו הגבעונים (יהושע י) עלה אלינו מהרה והושיעה לנו ועזרנו, באותה שעה אמר יהושע: וכי בשביל הגרים הללו אנו מטריחים על הצבור? א"ל הקב"ה: אם תרחיק את הרחוקים סופך לרחק את הקרובים".

¹⁴ הירושלמי מקטין את מעשה שאול שהרג רק שבעה גבעונים. ובנוסח הבבלי: "וכי היכן מצינו בשאול שהמית הגבעונים? אלא מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן". ובדעת מקרא למדנו שיש מסורות שכל העניין קשור להקמת הבמה הגדולה בגבעון ע"י שאול ומיסוד המלוכה, שלצורך כך חיסל את תושבי המקום הגבעונים.

¹⁵ ראו נוסח במדבר רבה שדוד חוזר ומנסה לפייס אותם בכסף, תחילה ביחד ואח"כ כ"א בנפרד: "מה הנייה תהא לכם אם תהרגו מבית שאול נפש, מה תקנה אעשה לכם שאתם מתפייסים?" אך הם רוצים רק נקמת דם: "נפשות חייב לנו ונפשות אנחנו מבקשים". התנהגותם של הגבעונים היא ללא ספק נלוזה ובזויה. אחרי שבעצם רימו את יהושע ואחרי השנים הרבות שעברו אפשר היה לחשוב שתם החשבון, אבל לא. התנהגותם לחוד ומחויבות עם ישראל, וביתר שאת עניין חילול השם, לחוד. ראו דבריו הברורים של אבן עזרא בפרשת בשלח, שמות יג יט: "ואחר שנמצאו קרובים, היה נכון שלא ישמרו שבועתם, ולא יעברו הם וכל ישראל על מצות לא תחיה כל נשמה (דברים כ, טז). רק בעבור כבוד השם עשו שלא יחללוהו. ואחר שנים רבות העניש השם בני ישראל, בעבור שהניח שאול להמית את הגבעונים, שהיו בנוב עיר הכהנים". ראו ההקשר שם להעלאת עצמות יוסף:

¹⁶ דבר ברור הוא, כמו ברי ושמה.

¹⁷ וביתר תוקף בירושלמי סנהדרין הנ"ל: "ואף עזרא בא וריחקן [נחמיה יא כא] והנתינים היו יושבים בעופל וציהו ונישפא מן הנתינים. ואף לעתיד הקב"ה מרחקן דכתיב [יחזקאל מח יט] והעובד העיר יעבדוהו מכל שבטי ישראל יאבידוהו מכל שבטי ישראל. [שמואל ב כא ו ח]. הרי לנו תקופה רביעית (שלישית), תקופת עזרא. ואף בימי חז"ל היו שביקשו לחזור ולקרב אותם. ראו בגמרא יבמות עט ע"ב: "בימי רבי בקשו להתיר נתינים. אמר להם: חלקנו נתיר, חלק מזבח מי יתיר?". ובאשר לפסוק מיחזקאל שהוא בנבואה לעתיד לבוא, ראו פירוש רד"ק שם שלא מקבל שמדובר בגבעונים: "ויש מפרשים עובדי העיר הגבעונים ואין לו טעם כי לא יהיו עוד הגבעונים משרתים לעתיד ולא יתכן שיהיו גבעונים יושבי ירושלים העיר הקדושה בשביל ישראל".

¹⁸ דילגנו כאן על קטע חשוב שבו דוד מחליט את מי מצאצאי שאול ימסור לגבעונים, כולל התחבטותו הקשה בין השבועה שנשבע ליונתן ובין הציווי למסור לגבעונים שנקמתם היא על חילול השבועה שיהושע נשבע להם. שבועה מול שבועה.

¹⁹ תחילת עונת הגשמים, ראו דבריו רביעות היורה, שם נזכר תאריך זה בחודש מרחשוון בהקשר עם מועד ירידת הגשמים.

²⁰ ובנוסח הבבלי ביבמות, קידוש השם מתחיל עוד מעצם ההחלטה להמית את צאצאי שאול: "והא כתיב: לא יומתו אבות על בנים וגו'! אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מוטב שתיעקר אות אחת מן התורה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור ... והא כתיב: לא תלין נבלתו על העץ! אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: מוטב שתיעקר אות אחת מן התורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא, שהיו עוברים ושבטים אומרים: מה טיבן של אלו? הללו בני מלכים הם, ומה עשו? פשטו ידיהם בגרים גרורים, אמרו: אין לך אומה שראויה להדבק בה כזו, ומה בני מלכים כך, בני הדיוטות על אחת כמה וכמה!".

המתגייר לשם שמים על אחת כמה וכמה. הרבה גירים נתגיירו באותה שעה.²¹ הדא הוא דכתיב: "ויספור שלמה את כל האנשים הגרים ... ויעש מהם שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר" [דברי הימים ב ב טז ז].²²

שמות רבה יט ד פרשת בא – מהגבעונים גרים גרורים שבאו ברמיה לגירי צדק שבאים באהבה

"ואל יאמר בן הנכר ... הבדל יבדילני ה' מעל עמו" (ישעיהו נו ג) - אמר להם הקב"ה לגרים: למה אתם מתייראים? לפי שפסלתי אתכם ואמרתי בפסח "כל בן נכר לא יאכל בו"? למה לא תשאלו לגבעונים מה טובה עשיתי להם? בני אדם שעשו בערמה ועשו מיראה ובאו להן אצל בני ונשבעו להם. מה עשיתי לשאול ולביתו על שביקש להרגם? שהרגו הם שבעה מבניו, שנאמר: "ויקח המלך את שני בני רצפה ... ואת חמשת בני מיכל ... ויתנם ביד הגבעונים ויוקיעום בהר לפני ה'" (שמואל ב כא ח-ט). אמר הקב"ה: ומה אם לגבעונים שהיו אמוריים ובאו מיראה ועשו מרמה עם ישראל, קבלתי אותם ועשיתי להם טובה ועשיתי דיקי שלהם בבני; הגרים שהם באים מאהבה ומשרתים לשמי איני מקבלן ומגדלן? לפיכך: "ואל יאמר בן הנכר הנלך אלה ה' לאמר הבדל יבדילני ה' מעל עמו" ואומר: "ויבני הנכר הנלכים על ה' לשקרתו ולאקהב את שם ה' להיות לו לעבדים".²³

מסכת סנהדרין דף צה עמוד א – החשבון עם דוד

"וישבי בנב אפר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד" (שמואל ב כא טז). מאי "וישבי בנב"? אמר רב יהודה אמר רב: איש שבא על עסקי נוב. אמר ליה הקב"ה לדוד: עד מתי יהיה עון זה טמון בידך? על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים, ועל ידך נטרד דואג האדומי, ועל ידך נהרגו שאול ושלושת בניו.²⁴ רצונך - יכלו זרעך או תמסר ביד אויב? אמר לפניו: ריבונו של עולם! מוטב אמסר ביד אויב, ולא יכלה זרעי.²⁵

שבת שלום ואתם נצבים מחלקי המים

מים אחרונים: גם אנו נצבים ערב ראש השנה והימים הנוראים עם הנתינים והגבעונים של דורנו, אשר חוטבים עצנו, שואבים מימינו, מעבדים שדותינו, אוספים יבולנו, בונים בתינו ומטפלים בהורינו. האם גם הם עומדים איתנו בברית?

²¹ חזרנו לנושא הגיור שראינו כבר ברש"י בו פתחנו. אך כאן מדובר בתקופת דוד ושלמה. ועדיין יש לחקור אם מדובר בגרים בשיטת חז"ל – גרי צדק, או שמא עדיין בגר תושב כמשמעו של מונח זה בתורה. ועל הביטוי "גרים גרורים", ראו רש"י מלכים א ה כט: "שנתגיירו מחמת גדולת שלמה ושולחננו". ובגמרא עבודה זרה ג ע"ב שברגע אמת מנתקים וחוזרים לגיותם.

²² רצפה בת איה (שעל דמותה המיוחדת יש עוד לדון) עשתה את מעשיה באינסטינקט אנושי-אמהי, אבל חז"ל נותנים לו צידוק הלכתי של קידוש השם אשר דוחה חילול השם ועוקר אות מהתורה: "מה אם אילו שלא נתגיירו לשם שמים ראו היאך תבע הקב"ה את דמן!"

²³ והוא מוסיף שם מיד: "אלו הגרים שמהולים הם, אבל אלו שפסלתי – ערלים הם". שוב אולי נחשוב, כמו במדרש ספרי בפרשת בהעלותך הנ"ל, שכל זה הוא רק לצורך קל וחומר לישראל. אך גם "הקל" אינו דבר מגונה ומכוער ומשמש שכנוע לבני ישראל ולגרים שבאים מאהבה. ועדיין אומר המדרש "קבלתי ועשיתי להם טובה". וגם הקפדתי על צערם עד שעשיתי דיקי (דין) בבני שלי על שפגעו בהם. למרות הרמאות שלהם עם יהושע ולמרות אכזריותם על מה ששאלו עשה להם, למרות כל זאת, יש יחס כלפיהם והם גרים המשמשים דוגמא, גם אם בקל וחומר לגרים אחרים. אם במדרש ספרי לעיל ראינו יחס פייסני כפי הגבעונים גם אחרי רמאותם כלפי יהושע, כאן, אף אחרי אכזריותם כלפי בית שאול. ראו גם המוסר שנלמד במסכת כלה רבתי פרק ד הלכה יד: "אם הרעות מעט, יהי בעיניך הרבה. מנא לן? מגבעונים".

²⁴ ראו פירוש שטיינזלץ: "שהרי דוד בבואו לנוב ובהטעותו את אחימלך הכהן, גרם לכל השתלשלות הדברים".

²⁵ בקשנו לסיים בטוב, אבל קפץ ובא מדרש זה שעורך חשבון נוקב עם דוד. לא בשל מה שעשה שנתן את שארית בניו של שאול ביד הגבעונים, אלא בשל כך שהוא שגרם לכל האסון של נוב עיר הכהנים ובעקפיין גם למותם של שאול ובניו. כאן, לא נזכרים הגבעונים, אבל נראה שמי שדרש דרשה זו על דוד יתנגד נחרצות לדעה שבגמרא יבמות ששואלת היכן המית שאול את הגבעונים ותשובתה היא: "מתוך שהרג נוב עיר הכהנים שהיו מספיקין להם מים ומזון, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן". כי לפי שיטה זו, יש לדוד אשמה עקיפה גם על מות הגבעונים, שמתו בגין הריגת כהני העיר נוב – הרג שבו יש לדוד אשמה: "על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים" ואם כך, לא דוד הוא זה שיכול לסגור את החשבון עם הגבעונים, ובוודאי לא ע"י נתינת צאצאי שאול לידיהם. שאול שילם מחיר כבד בעצם מותו עם שלושת בניו הגדולים. ודוד שבחר עפ"י מדרש זה שיימסר ביד אויב ולא יפגע זרעו, ניצל גם מסכנה זו בידי אבישי, כפי שהגמרא בסנהדרין ממשיכה לספר. וכבר אמרו חז"ל בגמרא יומא כב ב: "שאול באחת ועלתה לו, דוד בשתיים ולא עלתה לו". ראו דברינו [בין דוד לשאול](#) בפרשת במדבר.